

Knihovni fond Arcibiskupského zámku a zahrad v Kroměříži.

Cyril Měsíc

O knihovním fondu kroměřížského zámku toho bylo napsáno tolik¹, že mám pocit, že již takřka není, co nového říci. Pro ty, co tuto historii dobře znají bych uvedl jen několik důležitých bodů, pro další zájemce i následující text:

- 1/ Knihovna měla být podle zakládací listiny z roku 1694 přístupná nejširší veřejnosti
- 2/ Z 1. poloviny 18. století existuje výpůjční kniha.
- 3/ Nejvíce obrozenecké literatury na Moravě.
- 4/ Je to jeden z největších historických fondů v České republice.

Kroměřížská zámecká historická arcibiskupská knihovna patří tedy k nejvýznamnějším světovým historickým knižním fondům (omlouvám se, pokud jsem trošku neskromný). Tuto knihovnu založil dne 14.5.1694 zakládací listinou olomoucký biskup Karel II. Liechtenstein – Kastelkorn (1664 – 1695). Zakládací listinou zpřístupnil knihovnu nejširší veřejnosti, věnoval peníze na plat knihovníka, také na nákup a vazbu dalších koupěných knih. Podstatné také je, že vyzval své následovníky v doplňování fondu, protože chtěl, aby se tehdy biskupská knihovna stala centrální knihovnou olomouckého biskupství. Za základ knihovny věnoval své vlastní knihy, kterých bylo přibližně 8000, shromážděných cílenými nákupy. Využití knihovny v 1. polovině 18. století nám přibližuje výpůjční kniha, která je skutečnou světovou raritou. Synovec zakladatele zámku – Jakub Arnošt z Liechtensteina (1738 – 1745) plánoval knihovnu přestěhovat do Olomouce, ale pro jmenování arcibiskupem salzburgským to již nestihl uskutečnit. Dne 16.3. 1752 zničil celé 2. poschodí požár, při kterém shořely i knihovní skříně. Knihy byly naštěstí díky studentům piaristického gymnázia a vojákům biskupské gardy zachráněny. Část knih byla odvezena do Olomouce na konzistoř (do Kroměříže se knihy již nevrátily), ale většina knih byla nepříliš vhodně uložena ve sklepě, aby knihy nepřekážely při stavebních úpravách. Stavební úpravy byly prováděny za třech olomouckých biskupů: F.J. Troyera (1745 – 1758), L.B. Egkha (1758 - 1760) a biskupa M. Hamiltona (1760 – 1776). Knihovní skříně (dubové a bukové) pořídil biskup M. Hamilton a to nám připomíná jeho erb nade dveřmi *Velkého sálu* v tzv. *Staré knihovně*. Přispěl také ke zvýšení počtu knih v knihovně tím, že daroval svou příruční knihovnu. V roce 1777 bylo olomoucké biskupství povýšeno na arcibiskupství a

knihovna má od tohoto roku až do roku 1950 název *Arcibiskupská knihovna v Kroměříži*, popř. *Kníže arcibiskupská knihovna v Kroměříži*. Zaslouhou piaristů, kteří zde působili jako knihovníci, bylo koupeno v 2. polovině 18. století mnoho literatury obrozenecké, která doplňovala fond teologické, historické a odborné literatury. Tento fakt a zvýšený zájem o historii přispěl k tomu, že knihovnu využívalo mnoho badatelů z řad historiků, jazykovědců,....Byli to např. Josef Dobrovský, Gelasius Dobner, F.M. Pelcl, Ř.T. Volný, později třeba také F. Palacký, P.J. Šafařík, Antonín Boček, Béda Dudík a další. Zde je nutno uvést, že tito badatelé využívali kromě knihovny také archiv Arcibiskupství olomouckého, který byl také umístěn v zámku. Začátkem 19. století rozšířil uvedený knihovní fond dar olomouckého arcibiskupa Rudolfa Jana (1819 - 1831), který daroval pro tento fond svou knihovnu o počtu 6000 knih. Knihovna tedy měla na začátku 19. století přibližně 14 000 svazků. V roce 1842 bylo dokončeno systematické třídění knihovny a archivu. V roce 1850 obsahovala knihovna 20 400 knih. Ke knihovně byla definitivně připojena sbírka mincí a medailí. Kardinál B. Fürstenberg (1853 - 1892) koupil koncem 60. let 19. století knihovnu vatikánského archiváře Augustina Theinera a po převezení těchto knih do Kroměříže (někdy za dost dramatických okolností), byla z těchto knih založena tzv. *Nová knihovna*. Jednalo se přibližně o 30 000 knih, z nichž mnohé byly velmi vzácné². Na konci 19. století byla knihovna hojně využívána badateli, kteří studovali převážně historickou literaturu. Byli to např. B. Bretholz, A. Gündeli, Christian d'Elvert, K. Lechner a další. Jednou z velmi výrazných postav 1. poloviny 20. století byl Dr. A. Breitenbacher, který si dal za cíl nejen knihovnu a archiv uspořádat (včetně hudebního archivu), ale také sbírky kroměřížského zámku propagovat v novinách a časopisech. V roce 1929 měla knihovna 39 966 svazků a existoval také jmenný katalog lístkový, přírůstkový seznam, katalog rukopisů a prvotisků. V letech 2. světové války byla od roku 1942 - 1945 na zámku německá správa, nicméně knihovna byla využívána a nebyla poškozena, stejně jako ostatní sbírky. Nicméně z důvodu obav z možného bombardování byly knihy v roce 1945 přeneseny do sklepa. V letech 1948 - 1950 přibyly do fondu konfiskované církevní a klášterní knihovny a také knihovna arcibiskupského gymnázia o počtu 29 078 knih. V roce 1952 měla knihovna 75 000 svazků a knihovnu a archiv převzala ministerská komise. Knihovna byla předána dne 17. 4. 1952 do správy Univerzitní knihovny v Olomouci - jako její pobočka v Kroměříži. Od roku 1959 byla knihovna předána do správy Okresního vlastivědného muzea v Kroměříži, později přejmenovaného na Uměleckohistorické muzeum v Kroměříži, které knihovnu spravovalo až do roku do roku 1969. V roce 1967 vyšel v příloze Věstníku muzea článek o rukopisech knihovny Uměleckohistorického muzea v Kroměříži, který zpracoval Václav Tomášek.

Ke dni 30.6.1969 měla knihovna Uměleckohistorického muzea celkem 78 929 knih a odebírala 54 časopisů. V roce 1970 vznikly z Uměleckohistorického muzea 2 instituce: Státní zámek a zahrady a Muzeum Kroměřížska a organizačně spadal komplex zámeckých knihoven pod Státní zámek a zahrady v Kroměříži. Na tom se v podstatě nezměnilo nic dodnes, měnily se jen názvy: po roce 1989 se vrátil název Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži, od roku 2001 Státní památkový ústav. Státní zámek - Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži, od roku 2003 do ledna 2006 to byl Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně, Správa státního zámku a zahrad v Kroměříži, od února 2006 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Kroměříži, takže pokud se mluví o knihovně, pro zjednodušení se uvádí název „zámecká knihovna“. Knihovní fond je majetkem Arcibiskupství olomouckého.

V současnosti se provádí čištění a revize fondu, katalogizace v programu CASTIS, digitalizace, takže některé digitalizované knihy lze nalézt na webových stránkách zámku na adrese: <http://digi.azz.cz>. Knihovna je hojně využívána badateli. Nejstarší knihou fondu je sakramentář z 9. století, psaný latinsky, který je nejstarším rukopisem na Moravě. Jsou zde velmi vzácné Bible - např. Biblia sacra - zřejmě ze 13. století, Bible česká zvaná Bible Duchka z Mníšku z 15. století, Liber precum z 15. století nebo také vzácné rukopisy Jiřího Středovského. Knihovna obsahuje 161 inkunábulí a přibližně 300 rukopisů a celkově je knihovní komplex složen ze 4 knihoven, obsahuje také významný hudební archiv a mincovní sbírku - druhou největší sbírku církevních ražeb na světě.

Pozn:

1/ Např. Vlčková - Butulová, I: Dějiny zámecké knihovny v Kroměříži. In: VVM,1967 - 1976, Brno.

Tomášek,V.: K dějinám knihovny Uměleckohistorického muzea v Kroměříži. In: Sborník Uměleckohistorického muzea v Kroměříži, Kroměříž 1969, s. 7 - 27

Měsíc, C: *Budování kroměřížské zámecké knihovny a osoba čtenáře v průběhu staletí*“, In: Opera romanica 4, České Budějovice 2003, s. 412 - 420.

2/ Kabelková, M.: Theinerova knihovna v kroměřížském zámku. In: Archivní ročenka SOKA KM 2000. Kroměříž 2000, s.55 - 73/.